

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber tertius: De ægritudine lenienda

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TVLLII CICERONIS
TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM,

A D

M. B R V T V M.

LIBER TERTIVS,
DE ÆGRITVDINE LENIENDA.

QVÆNAM esse, Brute, causæ putem, cur
non contemamus ex animo & corpore, cor-
poris curandi, inveniendæ, causâ q. xista
ut ars ejus, atque utilitas, deorum immor-
taliū inventioni consecrata: animi autem
medicina, nec tam desiderata sit, an-
tequam inventa, nec tam curata, posteaquam cognita est,
nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam suspecta
& inuisa? an quod corporis gravitatem, & dolorem animo
judicamus, animi morbum corpore non sentimus? ita fit,
ut animus de se ipse tum judicet, & cum id ipsum, quo ju-
dicatur, ægrotet. quod si taleis nos natura genuisset, ut
eam ipsam intueri, & perspicere, eademque optima duce
cursum vitæ conficere possemus: & haud erat sanè, quod
quisquam rationem, ac doctrinam requireret. nunc patvulo
nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus,
& opinionibusque depravati sic restinguimus, ut nulquam
naturæ lumen appareat. sunt enim ingenii nostri femina inna-
ta virtutum: quæ si adulescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam na-
tura perduceret. nunc autem, simul atque editi in lucem, &
suscepti sumus, in omni continuo pravitæ, & in summa
opinionum perversitate versamur: ut parentum lacte nu-
tritis errorem suscipere videamur: & cum verò parentibus
redditi demum magistris traditi sumus, tum ita variis im-
buimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinionis confir-
mationis natura ipsa cedat. Accedunt etiam poëtæ: qui cum
magnam speciem doctrinæ, sapientiaque præ se tulerunt,
audiuntur, leguntur, ediscuntur, & in hæc seculum peritum in-
mentibus. & cum verò eodem qualis maximus quidam ma-
gister, populius, atque omnis undique ad vitæ consentiens
multitudo, tum planè inficimus opinionum pravitæ, & à
naturæque deservimus: ut nobis optimam naturam in-
vidisse videantur, qui nihil melius homini, nihil ma-
gis expectandum, nihil præstantius honoribus, imperiis, popu-
lari gloria judicaverunt, ad quam fertur optimus quis-
que, veramque illam honestatē expectans, & quam una

natura maximè inquit, & in summa inanimata versatur,
consecraturque nullam eminentem effigiem virtutis, sed
adumbratam imaginem gloriæ. ut enim gloria, solida qua-
dam res, & expressa, non adumbrata, ea est consensus tam bonorum,
incorrupta vox bonè judicantis, da est illi esse virtute. To-
ta virtutis
resonat tanquam imagine, quæ quia rectè factorum plerumque
comes est, non est bonis viris repudianda. Illa autem, quæ se
ejus imitricem esse vult, temeraria, atque inconsiderata,
& plerumque peccatorum, vitiorumque, laudatrix, fama
popularis, simulatione honestatis formam ejus, pulchritu-
dinemque corrumpit. quæ cæcitate homines, eum quædam
etiam præclara cuperent, eaq; nescitent nec ubi, nec qualia
essent, funditus alii everterunt suas civitates, alii ipsi occi-
derunt. atq; hi quidem optima petentes, non tam volun-
tate, quam cursu errore falluntur. Quid, qui pecunie cu-
piditate, qui volupratum libidine, feruntur: quorumque ita
perturbantur animi, ut non multum abint ab insania,
quod insipientibus consingit omnibus, his nullane est ad-
hibenda curatio? utrum quod minus noceant animi ægro-
tationes, quàm corporis? an quod corpora curari possint,
animorum medicina nulla sit? At & morbi perniciosio-
res, pluresq; sunt animi, quàm corporis. hi enim ipsi odiosus
sunt, quod ad animum pertinent eumque sollicitant: ani-
musq; ager, ut ait Ennius, semper errat, neq; pati, neq; perpeti po-
test: cupere numquam desinit quibus duobus morbis (ut omit-
tam alios) ægrotudine & cupiditate, qui tandem possunt in
corpore esse graviores? qui verò probari potest, ut sibi me-
dici animus non possit, & cum ipsam medicinam corpo-
ris animus invenerit, cumque ad corporum sanationem
multum ipsa corpora, & natura valeant, nec omnes, qui cu-
rari se passii sunt, continuo etiam convalescant: animi au-
tem, qui sanari voluerint, præceptisque sapientum parve-
rint, sine ulla dubitatione sanentur? Est profecto animi medi-
cina, philosophia: cujus auxilium non, ut in corporis mor-
bis, petendum est foris: omnibusq; opibus, viribus, ut nos-
metipsi nobis mederi possimus, elaborandum est: quam

1. *Quid ipsum, quo judicatur, ægrotet.* Sic est in edito Victorii Lamb.
quinq; Pall. Pith. Fabr. Vaticano vulg. cum id ipsum, quo judica-
tur, ægrotet. sunt tamen qui hanc veterem scripturam afferentes nostræ
præferant quibus omne, quod creditur summo credidi.
2. *Heud erat lacte quod quædam virtutum ac doctrinam requireret.* Hæc
lecto v. videtur ac patronos habet Adrian. Turnebum, Lambinum ex
his suis libris profectem, & Pall. quinq; librum, ut non opti-
mum, ut nec pessimum. In editione Victorii, quatuor Pall. Fabr. Pith.
Vict. quæ d. quædam virtutum ac doctrinam requireret.
3. *Opinionibusque depravati sic restinguimus.* Cæd. d. Lambino sic e-
mendanti, addit. et sicut ce Vaticano in Pall. pr. sec. quinto, deprava-
to aliter depravati. post. d. præcessi ægrotum, Pal. tert. optimus codex re-
stinguimus.
4. *Cum verò parentibus redditi, demum magistris traditi sumus.* Ita ver-
to codex, atque in Lamb. nunc: quæ lectio est etiam Fabr. mih. magis
placeat. V. et lectio, redditi deus magistris. vulg. d. d. magistris, quod
Sabbat. Græterus in idem.
5. *Cum verò parentibus redditi, demum magistris traditi sumus.* Sic Victor, & tres

Pall. posteriores extrito illo ante eadem accedit. Vatic. tamen: cum ve-
ro eadem quædam virtutum ac doctrinam requireret.
6. *Ac naturæque deservimus.* Cantian. hosp. lectio s. habent Victor,
Lamb. Pall. præter Vaticano. Itæ verò à naturæque deservimus, quart. d.
naturæque cedimus. vulgo adf. cunct. ipsi adf. naturæque.
7. *Ut sibi medici animus non possit.* Sic editio Lambini,
quod tamen conreliunt. inque Pall. ver. cod. Fabr. Pith. Vat. editio
Vict. d. ber. Gryphus, optime naturæ, vel naturam.
8. *Quam ad animum pertinet eumque sollicitant.* Victor. ver. cod. quinque Pall.
Vat. ut. de. nam.
9. *In summa inanimata versatur.* Pall. sec. quart. Fabr. Vaticano.
10. *Est profecto animi medicina, philosophia.* Variè agitur locus præ-
tuli conjecturam Lambini, excomens illud glorie: quod vocabulum
etiam om. istum est in Pall. prom. tert. Vaticano. hucque inclinat etiam
Andr. Schorvus.
11. *Cum ipsam medicinam corporis animus invenit.* Sic est in quinque
Pall. Fabr. Pith. Vaticano. vulg. etiam ipsæ.

quam de universa philosophia, quantopere experienda esset, & colenda, satis, ut arbitror, dictum est in Hortensio, de maximis autem rebus nihil ferè intermissum postea nec disputare, nec scribere, his autem libris exposita sunt ea, quæ à nobis cum familiaribus nostris in Tusculano erant disputata. Sed quoniam duobus superioribus, de morte, & de dolore dictum est, tertius dies disputationis hoc tertium volumen efficit. Ut enim in Academiam nostram descendimus, inclinatio jam in postmeridianum tempus dirigitur, poposci eorum aliquem, qui aderant, causam differendi. Tum res acta sic est. A. Videtur mihi cadere in sapientem ægrotudo. M. Num reliquæ quoque perturbationes animi, formidines, libidines, iracundiæ? hæc enim ferè sunt ejusmodi, quæ Græci *πάθη* appellant: ego poteram morbos, & id verbum esset è verbo; sed in consuetudinem nostram non caderet, nam misereri, invidere, gessire, latari, hæc omnia morbos Græci appellant, motus animi rationi non obtemperantis: nos autem hos eisdem motus concitati animi, reddere, ut opinor, perturbationes dixerimus; morbos autem non satis usitate: nisi quid aliud tibi videtur. A. Mihi verò isto modo. M. hæcne igitur cadere in sapientem putas? A. Proflus existimo. M. Ne ista gloriosa sapientia non magno æstimanda est, siquidem non multum differt ab insania. A. Quid tibi omnine animi commotio videtur insania? M. Non mihi quidem soli: sed, id quod admirari sæpe soleo, majoribus quoque nostris hoc ita visum intelligo multis sæculis ante Socratem; à quo hæc omnia, quæ est de vita, & de moribus, philosophia manavit. A. Quoniam tandem modo? M. Quia nomen insaniam significat mentis ægrotationem, & morbum, id est, in insanitatem, & ægrotum animum, quam appellarunt insaniam. omnes autem perturbationes animi, morbos philosophi appellant: negantque, stultum quemquam his morbis vacare: qui autem in morbo sunt, sani non sunt; & omnium insipientium animi in morbo sunt: omne insipientes igitur insanunt. sanitatem enim animorum, positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant, his rebus mentem vacuum, appellarunt insaniam, & propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit. Nec nimis illud acute, & quod animi affectionem, lamine mentis carentem, nominaverunt amentiam, eandemque dementia, ex quo intelligendum est, eos, qui hæc rebus nomina posuerunt, sensisse hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnium insipientia esse non sanam. A. qui enim animus est in aliquo morbo (morbos autem, hos perturbatos motus, ut modo dixi, philosophi appellant) non magis est sanus, quam id corpus, quod in morbo est, ita sit, ut sapientia, sanitas sit animi: insipientia autem, quasi insanas quædam, quæ est insania, eademque dementia, multo quoque melius hæc nostra sunt verbis Latinis, quam Græcis; quod aliis quoque multis locis reperitur, sed id alias: nunc, quod iustat.

Totum igitur id, quod querimus, quid & quale sit, verbi vis ipsa declarat. eos enim sanos intelligi necesse est, & quorum mens motu, quasi morbo, perturbata nullo sit, qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est, itaque nihil melius, quam quod est in consuetudine sermonis Latini, cum existeret ex potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia, quamquam ipsa iracundia, libidinis est pars: sic enim definitur iracundia, *ulcensendi libido*. Qui igitur existeret ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis: cui regnum totius animi à natura tributum est. 7 Græci autem *μεγαν* unde appellant, non facile dixerim, eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi, hæc enim insaniam, quæ iuncta stultitia patet latius, & à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo: quem nos furorem, *μεγασπρον* illi vocant, quasi verò atra bili solum mens, ac non iape vel iracundia graviore, vel timore, vel dolore moveatur. quo genere Athamantem, Alcemonem, Ajacem, Orestem furere dicimus. qui ita sit affectus, cum dominum esse rerum suarum vetaat duodecim tabulis, itaque non est scriptum, si *INSANUS*, sed si *FURIOSUS ESSE INCIPIT*. 9 stultitiam enim censuramus, inconstantiam, id est, sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ contrarium custom, atque usitatum. furorem autem esse rati sunt, 10 mentis ad omnia exitatem, quod cum majus esse videant, quam insaniam tamen ejusmodi est, ut furor in sapientem cadere possit non possit insania, sed hæc alia quæstio est. nos ad propositum revertamur. Cadere, opinor, in sapientem ægrotudinem tibi dixisti videtur. A. Et verò ita existimo. M. Humanum id quidem, quod ita existimas. Non enim silice nati sumus 11 sed est naturale in animis tenerum quiddam atque molle, quod a gritudine, quasi tempestate, quatitur. Nec absurde Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis, *Μινιμή*, inquit, *αψιστην* est, qui *σταν* nescio quam insolentiam magnopere laudant: que nec potest ulla esse, nec debet. 12 Ne *αγοττα* sim, inquit, sed si fuerim, sensus adit, si non fuerit, quid, si va exellatur à corpore, nam: *στυς* nihil delere, non sine magna mercede contigit, immanitatem in animo, stuporem in corpore. Sed videamus, ne hæc oratio sit hominum astutantium nostræ imbecillitati, & indulgentium mollitudini: nos autem audeamus non solum ramos amputare miseriarum, sed omnem radicem fibras evellere. tamen aliquid relinquatur, fortasse, ita sunt alta stirpes stultitiæ, sed relinquatur id solum, quod erit necessarium, illud quidem sic habeto, nisi sanatus animus sit, quod sine philosophia fieri non potest, sanam miseriarum nullum fore, quamobrem, quoniam cœpiamus, tradamus nos ei curandos, sanabimur, si volemus, & progrediar quidem longius, non enim de ægrotudine solum, quamquam id quidem primum, sed de omni animi, ut ego posui, perturbatione, morbo, ut Græci volunt, explicabo.

1. Insaniam esse ægrotum animum. Retinuitlectionem veterem Victorius, quam postea produxit Turn. lib. 1. Adverf. cap. 6. ea verò est in cod. quique Pall. Fabr. Pith. Vat. vulg. & ægrotudinem animi.
2. Proposita quæ in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit. Diversum habet Fabr. quod in perturbatione animi, sicut in corpore perturbata, sanitas esse non possit, quod non probat.
3. Quid animi affectum lamine mentis carentem nominaverunt amentiam, eandemque dementia. Melius meo an. mo cod. Fabr. lamine mentis carentem nominaverunt dementia, omnia ista med. s.
4. Qui enim animus est in aliquo morbo. Pall. pr. quint. Videtur quæ est enim sanus in aliquo morbo. Pall. quart. quod est enim animus & in aliquo morbo. sed vulgatam defendit juncto umbone cetera mss. & editionum cohort.
5. Hoc enim sanos intelligi necesse est. Recepiſſem penè ante intelligi. Et quoniam, conspicuum in Pall. sec. tert. quart. Vat. si pr. quint. item Videtur edit add. x. sicut. quoniam vero eam ipsam exturbat Laminus, desideratam esse palli sumus.
6. Quoniam mens motu quasi morbo perturbata nulla sit. Non temerarium est, quod hic demutent Pall. sec. tert. quart. quasi morbo perturbata nulla sit.

7. Græci autem *μεγαν* appellant. Ita Victorius, & quaque Pall. Pith. vulgo appellant.
8. A furore disjungimus. Pall. sec. quart. quint. Ulrich. Fabr. distinguimus. male.
9. Sensus autem enim cœsus: nec constantiam, id est, sanitate vacantem. Sic quæcque Pall. Fabr. Pith. legitur ita ex vet. cod. Scoteus Nodor. 1. a. c. 22. Vat. c. ramon, stultitiam enim censuramus, constantiam, id est, sanitate vacantem, vulgo: enim censuramus id est, inconstantiam, &c.
10. Mentis ad omnia exitatem. Indicavi in Crepandis legi in Pall. primo certatim.
11. Sed est naturale in animis tenerum. Scoteus sum optimos mss. codd. Pall. pr. tert. quart. Pith. Fabr. sic in Lælio ipſi Cic. legitur, Videtur Insipientis ad Lucret. vulgo naturale.
12. Ne ægrotus sim, inquit, sed si fuerim. Magnæ huic loco turbæ à mss. Pall. quart. & Vat. nec ægrotus sim, si inquit fuerat sensus, adit, si non fuerit, per. sec. tert. verò ad marginem: si in qui fuerat sensus adit, in textu verò si inquam, id fuerat, quint. nec ægrotus est, si in qui fuerat sensus adit, in Vaticano denique in scripturum: si, inquit, fuerat sensus, adit.

placbo. Et primò, si placet, Stoicorum more agamus, qui breviter adstringere solent argumenta: deinde nostro instituto vagabimur. Qui fortis est, idem est fidens: quoniam contrarius mala consuetudine loquens: in vitio ponitur, ductum verbum à confidendo, quod laudis est, qui autem est fidens, in profecto non eximilescit, discere enim à timendo, confidere, atque in quem cadit ægritudo, in eundem timor. quarum enim rerum presentia sumus in ægritudine, eisdem impendentis. & venientis timemus: ita fit, ut fortitudini ægritudo repugnet, verisimile est igitur, in quem cadat ægritudo, cadere in eundem timorem, & infractionem quidem animi, & demissionem, quæ in quem cadunt, in eundem cadit ut serviat, & ut victum se quandoque esse fateatur, quæ qui recipit, recipiat idem necesse est timiditatem, & ignaviam, non cadunt autem hæc in virum fortem, igitur ne ægritudo quidem, si nemo sapiens, nisi fortis, non cadet ergo in sapientem ægritudo, præterea necesse est, qui fortis sit, eundem esse magis animi: qui magni animi sit, invictum: qui invictus sit eum res humanas despiciere, atque intra se positæ arbitrari, despiciere autem nemo potest eas res, propter quæ ægritudine affici potest, ex quo efficitur, fortem virum ægritudine numquam affici, omnes autem sapientes, fortes, non cadit igitur in sapientem ægritudo, & quemadmodum oculis conturbatus, non est probe affectus ad suum munus fungendum: & reliqua partes, 4. totumve corpus statim cum est motum deest officio suo, & inveni: sic conturbatus animus, non est aptus ad exsequendum munus suum, munus autem animi est, ratione bene uti: & sapientis animus, ita semper affectus est, ut ratione optimè utatur, numquam igitur est perturbatus, at ægritudo, perturbatio est animi, semper igitur es sapiens vacabit, Veri etiam simile illud est, qui sit temperans, quem Græci τῶν ἄπορων appellant, tamque virtutem τῶν ἀπορῶν vocant, quam ideo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnumquam etiam modestiam: sed haud scio, an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet: qui frugi homines τῶν ἄπορων appellant, id est, tantummodò uti se: at illud est 6. latius omnis enim abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos usitatum nomen nullum habet, sed habere potest ἀσφάλεια, nam est innocentia ἀσφάλεια talis animi, quæ noceat nemini, 7. reliquas etiam virtutes frugalitas continet, quæ nisi tanta esset, & si his angustius, quibus plerique putant, teneretur, numquam esset L. Pisonis cognomen sapienter laudatum, Sed quia nec qui, propter metum, præsidium reliquit, quod est ignavia: nec qui, propter avaritiam, clam depositum

non reddidit, quod est iniustitia: nec qui, propter temeritatem, male rem gessit, quod est stultitia, frugi appellari solent, et tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas est complexa: et hoc quidem commune est virtutum, omnes enim inter se connexæ, & iugatae sunt, 9. reliqua igitur, & quarta virtus, ut sit ipsa frugalitas, ejus enim videtur esse proprium, motus animi appetentis regere, & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, FRUGALITAS, ut opinor, à fruge: 10. quæ nihil melius è terra, nequitia ab eo, (et si hoc erit fortasse durius, 11. sed temerius lusisse putemus, si nil sit) ab eo, 12. quod nec quidquam est in tali homine: 13. ex quo idem, nihil dicitur, qui sit frugi igitur, vel, si mavis, moderatus, & temperans, eum necesse est esse constantem: qui autem constans, quietum: qui quietus, perturbatio omni vacuum: ergo etiam ægritudine, & sunt illa sapientis: obicit igitur à sapiente ægritudo, itaque non incitè Heracleotes Dionysius ad ea omnia putat, quæ apud Homerum Achilles queritur, hoc, ut opinor, modo,

*Corruptum proutur turgescit nistibus iri,
Cum decet, aequa omni me orbatum laude recorder.*

Num manus affecta rectè est, cum in timore est? 14. aut num aliquid quippiam membrum tumidum, ac turgidum, non vitiose se habet? sic igitur inflatus, & tumens animus, in vitio est: sapientis autem animus semper vacat vitio, 15. numquam turgescit, numquam tumet, 16. at itatus animus, ejusmodi est: numquam igitur sapiens irascitur, nam si irascitur, etiam concupiscit, proprium est enim irati, cupere, à quo laesus videatur, 17. ei quàm maximum dolorem inurere, qui autem id concupierit, eum necesse est, si id consecutus sit, magnopere lætari, ex quo fit, ut alieno malo gaudeat, quod quoniam non cadit in sapientem, ne ut irascatur quidem cadit, sin autem caderet in sapientem ægritudo, caderet etiam iracundia, qua quoniam vacat, ægritudine etiam vacabit, etenim si sapiens in ægritudinem incidere posset, etiam in misericordiam, posset in invidentiam: non dixi in invidiam, quæ tum est, cum invidetur: ab invidendo autem invidentia rectè dici potest, ut effragianus ambiguum nomen invidix: quod verbum ductum est à nimis intendo fortunam stertius, ut est in Menalippo,

Quinam fiores liberos invidis melior?

male Latine videtur, sed præclare Accius, ut enim videtur, 18. sic invidere fiores rectius, quàm fiores, nos consuetudine prohibemur: poetaque suum tenet, & dixit audacius: Cadit:

1. In quem cadat ægritudo, cadere in eundem timorem & infractionem quidem animi & demissionem, quæ in quem cadit. Ita emendavi de mss. penè omnium Pall. (nam secundas uno atque altero apice abijt) sententiam, & Var. tum Fabr. & Lamb. vulgò: in quem cadit ægr. in eundem cadere timorem & infractionem quidem animi & demissionem, in quem quæ cadit. Multum quoque nos in vi Victor. edidit.

2. Ut vitium supponitur esse heronum. Stomus pro vulgato, quæm cunctat sua nob. locum Victor. Pall. pr. sec. quart. quæm, licet Lamb. vitium aliquando affert, sed ante propogner: quod semel est in Vatic. diversitas in hoc: f. off. Pal. ter. vitium & quæm dicitur se esse.

3. Qui magni animi sit, invictum: qui invictus sit, Ita Victorius: et col. se locum in propoganda hac lectione Pallat. pr. sec. quint. Fabr. Pall. ter. & quart. qui f. ita sit, eundem esse magis animi, sine rationibus, quæ in dicitur, Vatic. qui autem magni animi sit, vulgò geminum sit omittunt.

4. Timore etiam frugi, cum est in virum. Ita est in Pall. et hæc prioribus Var. Fabr. Pith. nam in ed. T. Victoris, & duobus reliquis Pall. est tunc corpus statim cum est motum.

5. Veri etiam simile illud est. Ita repert. in quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. G. yph. ut vulgò, ver. simile etiam illud est.

6. Latius, unum enim ab abstinentia, omni innocentia, Victorius sic habet eundem, quæm lectionem conficiunt quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. vulgò: latius est cum omni abstinentia.

7. Reliquas etiam virtutes frugalitas continet. Pal. secund. consuetudine frugalitas.

8. Nec iracundia. Post Victorium sic edidit Lamb. & sic quinque Pall. Fabr. Pith. nec & conjugata.

9. Reliquæ igitur, & quarta virtus, ut sit ipsa frugalitas, ejus. Ejectum Victorio 72. necesse est, in nullo mss. Pall. neque Fabr. Pith. comparent. in Vaticano: dicitur ut sit ipsa frugalitas, unde quidam conjiciunt: ut quæm igitur, ut quæm dicitur sit.

10. Quæ nihil melius è terra, nequitia ab eo. Neque Victor. neque Pall. quinque cum P. th. Fabr. agnoscent. T. editus, post terra. Pal. tamen quart. quæ nihil melius è terra.

11. Sed tunc ut sit pariter, Hanc scripserunt repperi in Pal. quinto. Fabr. & Pal. tert. ut etiam in br. Lamb. tamen non possit, hinc tamen Lamb. tamen habet: quæm tamen non Latium sit à temere. Vaticanus: sed temperans habet pariter, vulgò: sed tamen & habet pariter.

12. Quæ nec quicquam est in tali homine. S. C. Lamb. emendavit, quod est ex hoc quoque in Pall. pr. tert. Fabr. vulgò, nequidquam.

13. Ex quo idem, nihil dicitur. Pall. quin. ut nihil.

14. Aut non aliquid quippiam membrum tumidum. Ita quinque Pall. G. e. i. m. pro aliquid quippiam membrum tumidum.

15. Numquam turgescit, numquam tumet. Pal. sec. omittit T. è numquam tumet.

16. At itatus animus & tumens est. Laudo Vatican. eod. lectionem: ut itatus animus.

17. Et quæ maximum dolorem inurere. Pal. tert. inurere.

18. Sic invidere fiores est, ut quæm sit, ut. Conventus quinque Pall. cum Fabr. Pith. hanc præter lectionem, ejecto T. dicitur post fiores.

Cadit igitur in eundem & misereri, & invidere. nam qui dolet rebus alicujus adversis, & idem alicujus etiam secunda soler; ut Theophrastus interitum depiorans Calisthenis, sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur: itaque dicit Calisthenes incidisse in hominem lumina potentia, summaque fortuna, sed ignarum, quemadmodum rebus secundis uti conveniret. Atqui quemadmodum misericordia, ægritudo est ex alterius rebus adversis: sic invidentia, ægritudo est ex alterius rebus secundis: in quem igitur cadit misereri, in eundem etiam invidere. non cadit autem invidere in sapientem: ergo ne misereri quidem. 2 quod si hoc ægre ferre sapiens solet, misereri etiam solet. abest ergo à sapiente ægritudo. Hæc sic dicuntur à Stoicis, concludunturque contortius, sed latius alquanto dicenda sunt, & diffusius: sententia tamen utendum eorum potissimum, qui maxime forti, & ut ita dicam, virili utuntur ratione, atque sententia. nam Peripatetici, familiares nostri, quibus nihil est uberius, nihil eruditius, nihil gravius, 3 mediocritates vel perturbationum, vel morborum animi, mihi non sanè probant. omne enim malum, etiam medicare, magnum est. nos autem, id agimus, ut id in sapiente nullum sit omnino. nam ut corpus, etiam si mediocriter ægrum est, sanum non est. 4 sic in animo ista mediocritas, caret sanitate, itaque præclare nostri, ut alia multa, molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinem corporum ægrorum ægritudinem nominaverunt. hoc prope modum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: 5 vocant enim *πάθος*, id est, morbum, quicumque est motus in animo turbidus. nos melius: ægris enim corporibus simillima est animi ægritudo, 6 at non similis ægritationis est libido, non immoderata lætitia, quæ est voluptas animi elata, & gestiens, ipse etiam metus non est morbi admodum similis, quamquam ægritudinis est finitimus, sed propriè, ut ægritatio in corpore, sic ægritudo in animo, nomen habet non lejectum à dolore. doloris igitur hujus origo nobis explicanda est, id est, causa efficiens ægritudinem in animo, tanquam ægritationem in corpore. nam, ut medici causa morbi inventa, causationem esse inventam putant: sic nos, causa ægritudinis reperi, medicandi facultatem reperimus. Est igitur causa omnis in opinione, nec verò ægritudinis solum, sed etiam reliquarum omnium perturbationum: quæ sunt genere quattuor partibus plures. nam cum omnis perturbatio sit animi motus vel rationis expers, vel rationem aspernans, vel rationi non obediens, istæque motus aut boni, aut mali opinione citentur: bifariam quattuor perturbationes æqualiter distribute sunt: nam duæ sunt ex opinione boni: quarum altera, voluptas gestiens, id est, præter modum elata lætitia, opinione præsentis magni alicujus boni: 7 altera cupiditas, quæ

rectè, vel libido dici potest: quæ est immoderata appetitio opinati magni boni, & rationi non obtemperans, ergo hæc duo genera, voluptas gestiens, & libido, bonorum opinione sciantur, ut duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nam & metus, opinio magni mali impendentis: & ægritudo, est opinio magni mali præsentis: & quidem recens opinio talis mali, ut in eo restum videatur esse angere: id autem est, ut is, qui doleat, oportere opinetur se dolere. his autem perturbationibus, 9 quæ in vita hominum solertia quasi quadam furia immittit, argue incitat, omnibus viribus, atque opibus repugnandum est, si volumus hoc, quod datum est vitæ, tranquillè, placideque traducere. 10 sed cetera aliàs: nunc ægritudinem si possumus, depellamus, id enim sic propositum: quandoquidem eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti, quod ego nullo modo existimo. tanta enim res est, misera, detestabilis, omni contentione, velis, ut ita dicam, remisque fugienda. Qualis enim tibi 11 ille videtur *Horatio prognatus, Pelope natum, qui quondam à sacro Oenoeo æge 12 Hippodamiam rapinatus nuptus?* Jovis ite quidem pronepos, tamne ego abjectus, tamque fractus?

Nolite (inquit) hospites 13 ad me adire lisco istis, Ne contagio mea bona, umbrae obstit: Tanta vi scelerum in corpore hæret.

Tu te, Thyesta, damnabis, orbabisque luce propter vim sceleris alieni? quid? illum filium Solis nonne patris ipsius luce indignum putas?

Refugio oculi: corpus macia exarbit: Lacryma peredere humore exanguis genas: Situ nidori barba padore horrida, Atque intansâ insuscat præter illucis scabrum.

Hæc mala, 6 multissime Ætæa, tibi addidisti. 14 non inerant in his, quæ tibi casus invexerat. & quidem inveterato malo 15 cum tumor animi resedisset, est autem ægritudo, ut docebo, in opinione mali recentis, sed mæres videlicet regni desiderio, non filia, illam enim oderas, & jure fortasse, regno non æquo animo carebas. est autem impudens *hæc us varone se conficitur, quod temperare non licet libere.* Dionysius quidem tyrannus, Syraculis expulsi, Corinthi pueros docebat, usque eò imperio carere non poterat. Tarquinius verò quid impudentius, qui bellum gereret cum iis, qui ejus non tolerant superbiam? is, cum restitui in regnum nec Vejentium, nec Latinorum armis potuisset, Cumas se consulisse dicitur, inque ea urbe senio, & ægritudine esse confectus. Hoc tu igitur censes sapientem accidere posse, ut ægritudine opprimatur, id est, miseria? nam cum omnis perturbatio, miseria est, tum carnicina est, ægritudo, habet ardorem libido, levitatem lætitia gestiens, humilitatem metus: sed ægritudo major quæ-

1. Idem alicujus etiam secunda soler. Recepti Victorii lecti onem, etiam à Pal. tere. redhibeant vulgo dicit. Si mei res paris esse et idem quoque ex parte auctoritate ostendem, & ex pr. Pal. sic digererem: nam qui dolet rebus alicujus adversis, sic etiam alicujus secunda soler. 2. Quod si hoc ægre ferre sapiens solet, Pal. tere. quart. quod si hoc sapiens referre solet: quint. quod si hoc ferre sapiens sit. 3. Mediocritates vel perturbationum. Mazon. 4. Ita quattuor Pal. priores. Fab. edit. Victorii: vulgo, mediocritatem. 5. Sic in animo ista mediocritas cause sanitatis. Veteris codicis hæc lectio est: quam quoque Lamb. a se vit: estque in Pal. quart. quint. Fab. Pith. vulgò: sic in animo est ista mediocritas: caret sanitas. 6. Vocant enim *πάθος*, id est, morbum, quicumque est motus. Pal. quart. verbum, quibus quicumque est motus. 7. At non simi lo ægritudinis est libido. M. revar. ant. in hoc loco nullo est quam quoque Lamb. a se vit: estque in Pal. quart. quint. Fab. Pith. vulgò: sic in animo est ista mediocritas: caret sanitas. 8. Rationi non obtemperans, ergo. Locupletant hanc locum cum Vi-

torio quinq. Pal. hoc modo: *obtemperans, quæ vel cupiditas vel hæc, vel libido dici potest.* Ergo. 9. Quasi quadam furia immittit atque. Victorius hæc sic ed. dicit illi plerisque constabunt. Lamb. nus ut aliquo d. imovet. reponit *obtemperans* contra libros sed hæc eandem viginti vocum Pal. quæ non approbit, nec videtur necessaria. 10. *de ætæa aliàs.* Vulgò, sed cetera aliàs. hoc sic produnt Victor. quinq. Pal. Fab. Pith. Vatic. 11. *obvidens* *Tantalæ prognatus.* Pith. eod. prænotat, ut pronepos. 12. *Hippodamiam rapinatus nuptus.* Vulgò, rapinatus nuptus. nimis asper: nostrum autem ingesse Palat. quæ in Pith. 13. *Ad me adire lisco istis.* Sic Victorius & partim Pal. nam solus quint. ista e. in cetera conlonans. Guallelmus ex conjectura: *hæc filio te amplectar ego d. hinc onem meam & lectionem.* P. th. codicis. *Nolite, inquit, hospites ad me adire, lisco istis.* Neccontagis, &c. 14. *Non inerat in his.* Victorii ed. tam sic lectionem susceperant quinq. Pal. Fab. Pith. vulgò, non erat in his. 15. *Cum tumor animi resedisset.* Lectionem tenui Victorii. Pal. pr. sec. quart. quinti, ut & Fab. Pith. missa vulgata, animo resedisset.

quodam habem; 1. cruciatum afflictationem fuditatem; lacerat, excelsi animum, planeque conficit. hanc nisi exuimus sic, ut obiciamus, miseria carere non possumus. 2. Atque hoc quidem perspicuum est: tum ægritudinem existere; cum quid ita visum sit, ut magnum quoddam malum adesse, & ut gere videatur. Epicuro autem placet, opinionem mali, ægritudinem esse naturam, ut quicumque intueatur in aliquod majus malum, si id sibi accidisse opinetur, 3. sit continuus in ægritudinem. Cyrenæici non omni malo ægritudinem effici censent. 4. sed desperato, & nec opinato malo. est id quidem non medio cre ad ægritudinem augendam. videntur enim omnia repentina graviora: ex hoc & illa jure laudantur:

Ego, cetero genus, 5. tum morituros scivi, & ei rei sustuli.

Trætera ad Trojam cum misi ob defendendam Græciam,

6. Sciebam me in moriferum bellum, non in epulas mittere.

Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum, lenit eorum adventum, 7. quæ venientia longè ante videbis, itaque apud Euripidem à Theseo dicta laudantur: licet enim, ut sæpe fecimus, in Latinum illa convertere.

Idem qui hæc audita à dolo meministi viro,

Futuras mecum commentabar miseras:

Aut mortem acerbam, aut exilium mollem fugam;

Aut semper aliquam molem meditabar mala:

Ut signa in velle diritas casu foret,

Ne me imparatum cura laceraret repenti:

8. Quod autem Theseus à docto se audisse dicit, id de se ipso loquitur Euripides. fuerat enim auditor Anaxagoræ: quem ferunt, nuntiata morte filii, dixisse, Sciebam me genuisse mortalem: quæ vox declarat, 9. his esse hæc acerba, quibus non fuerint cogitata, ergo id quidem non dubium, quibus omnia, quæ mala putantur, sunt improvisæ, graviora: ita que quamquam non hæc una res efficit mortalem ægritudinem: tamen quoniam multum potest provisio animi, & præparatio ad minuendum dolorem, sunt semper omnia homini humana meditata. 10. & NIMIRUM HÆC est illa præfars, & divina sapientia, 10. & percepta penitus, & pertractata humanas res habere: nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam evenerit, non evenire posse arbitrari.

Quamobrem omnia, 11. cum secunda res sunt maxime, tum maxime

Meditari, secum oportet, quo pacto adversari erumant ferant;

12. Pericula damna, peregrè rediens semper secum cogit;

Aut filii peccatum, aut uxorè mortem, aut morbum filii:

13. Communia esse hæc, ne quid horum unquam accidat animo nostro:

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

Ergo hoc Terentius à philosophia sumtum cum tam commodè dixerit, nos, è quorum fontibus id haustum est, non & dicimus hoc melius, & constantius sentimus? hic est enim ille vultus semper idem, quem dicitur Xantippe prædicare solita in viro suo fuisse Socrate, 14. eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum domo, & revertentem, 15. nec verò ea frons erat quæ M. Crassi filius veteris, quem Seneca ait in omni vita reffisse Lucilius: sed traxit quilla, & serena. sic enim accepimus, sicut autem erat semper idem vultus, cum mentis, à qua is fingitur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem à Cyrenæicis hæc arma contra casus, & eventus, quibus eorum adventibus impetus diuturna præmeditatione frangantur: simulque quod malum illud, opinionis esse non naturæ, si enim in te essent, cur fierent provisa leviora? Sed est isdem de rebus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri sententiam viderimus: qui censet, necesse esse omnem in ægritudine esse, qui se in malis esse arbitretur, sive illa sunt provisæ, & expectata sint, sive inveteraverint: nam neque vestigiis meruit mala, nec fieri præmeditata, leviora: stultamque etiam esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne futuri quidem satis esse odiosum malum omne cum venisset: qui autem semper cogitavisset, accidere posse aliquid adversi, si fieri illud sempiternum malum: si verò de futuro quidem sit, frustra suscipi miseriam voluntariam: ita semper angere, aut accipiendo, aut cogitando malo levationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, avocatione à cogitanda molestia, & revocatione ad contemplandas voluptates, patere enim censet a nimum rationi posse, & quod illa ducat, sequi. verat igitur ratio inter molestias, 16. abstrahit ab acerbis cogitationibus, hebetem aciem ad miseras contemplandas: 17. à quibus cum cecinit receptui, impellit rursus, & incitat ad conspiciendas, totaque mente contrahendas varias voluptates, quibus ille & præteritarum memoria, & spe consequentium, 18. sapientis vitam referant putat. Hæc nosito more nos diximus. Epicurei dicunt suo, sed: quæ dicant, videamus: quo modo, negligamus. Principio male reprehendunt præmeditationem rerum futurarum, NITENTUR enim, quod tam obtundat, elevetque ægritudinem, quam perpetua in omni vita cogitatio, nihil esse, quod accidere non possit: quam meditatio conditionis humanæ, quam vitæ lex, commentatioque parendi: quæ non hoc afferit, ut semper

1. Cruciatum afflictationem fuditatem. Victorius sic edidit, pro quo pugnant Pall. pr. terr. quart. Pith. Vatic. vulgo, afflictationem. sunt omnino hæc ex veteri potè delumpia.
2. Alique his quidem perspicuum est. Sic quoque Pall. Fab. Pith. Vatic. nec longè Victorius argui hic. vulgus. At hic quidem.
3. Continus in ægritudinem. Similem locum supra restitui: sic autem legendum ducunt Pall. terr. Vatic. vulgus in ægritudine.
4. Sed desperato, & nec opinato mali. Ita verò codex, item mss. Suffred. d. Pall. secundus, terr. quint. Vatic. vulgus & immutentur.
5. Tum morituros scivi. Victorius recepit hanc lectionem, quam habet & vet. codex quartus Pall. Vatic. Fabr. Pith. vulgus, cum quod non Pall. mortuorum.
6. Sciebam me in moriferum. Non erat Lambini omnium librorum avortitate in superhabita scribere. exilat enim in quinque Pall. edit. V. Grotii. Fabr. Pith.
7. Quæ venientia longè ante videbis. M. Pall. quart. qua evenientia.
8. Quod autem Theseus à docto se audisse dicit. Ita Victorius quinque Pall. Fabr. Pith. vulgus. à dolo rivi se audisse.
9. In esse hæc acerba, quibus non fuerint cogitata. Elegantiſsimam hanc lectionem repono ex Pall. prim. sec. terr. qu. ne. Fabr. Pith. sic Terent. Bherm. omnia in hoc cogitata sunt, al. as illepidiat.
10. Nimirum hæc est illa præfars. T. & sic præmittunt Victor.

Pall. quinque, duo germani seu conjurati Fabr. Pith. porro pro præcepto non ponitur in Crepundis aliter sic ex Pall. pr. sec. præcepta.
11. Cum secundæ res sunt maxime, tum maxime Meditari fecim. Ita Viç. Manucius Nep. Pall. pr. secundæ quinq. aliâ cum maxime desit.
12. Pericula damna, peregrè rediens semper secum cogit. Hæc modo referuntur quinque Pall. (solus quartus iens. Fabr. Pith. in edit. illa formâ).
13. Communia esse hæc, ne quid horum unquam accidat animo nostro. Vultus consensus Libror. & veritas vultus ita scripti ex Pall. quinque, Fabr. Pith. demique Vaticano. vulgus communia esse hæc, fieri posse: ne ne quid animo sit nostrum.
14. Xantippe semper se vidisse exeuntem. Tanquam supervacuum rectè ablegat: vultus quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. Victorius editior.
15. Nec verò ea frons erat. Melius tres Pal. priores, eadem frons.
16. Abstrahit ab acerbis cogitationibus elevetque aciem. Fabr. hibernum de Pall. terr. hibernum. omnino legendum hibernum. sic apud Efabium, intra vagantem hibernum gladio: ut quidem non restitutum in Crepundis.
17. À quibus cum cecinit receptui. Pal. quart. Fabr. Pith. Vatic. accidit receptui. Pal. sec. accidit, receptum impellit: terr. accidit receptui.
18. Sapientis vitam referant putant. Pal. quint. referant.

semper mereamus: sed ut numquam. neque enim qui re-
rum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem ge-
neris humani cogitat, moreretur cum hæc cogitat, sed tum
vel maxime sapientiam fungitur munere. utrumque enim
consequitur, ut & considerandis rebus humanis proprio
philosophiæ fruatur officio, & adversis casibus triplici
consolatione sanetur: primum, quod posse accidere diu
cogitaverit, quæ cogitatio una maxime molestias omnibus
& extenuat, & diluit: deinde, 2 quod humanè ferenda
intelligit: postremo, quod videt malum nullum esse, nisi
culpam, culpam autem malum esse, cum id, quod ab homi-
ne non potuerit præstari, evenerit. 3 Nam revocatio illa,
quæ affert, cum à contuendis nos malis a vocat, nulla est.
non est enim in nostra potestate, si ea bona sentires esse, quæ
quam malas esse opinemur, dissimulatio, vel oblitio. la-
cerant, vexant, stimulos admovent, igneis adhibent, res-
pirare non sinunt. Et tu oblitisci jubes, quod contra na-
turam est? 4 quia natura datum est auxilium, extorques
inveterati doloris? est enim tarda illa quidem medicina, sed
tamen magna, quam affert longinquitas, & dies. jubes me bona
cogitare, oblitisci malorum. diceres aliquid, & magno
quidem philosopho dignum, si ea bona sentires esse, quæ
essent homine dignissima. 6 Pythagoras mihi si diceret,
aut Socrates, aut Plato: Quid jaces? aut quid moreris?
aut cur succumbis, cedi que fortunæ? quæ pervehere te
fortitan potuerit, & pungere: non potuit certe vitæ fran-
gere, magna vis est in virtutibus. eas excitis, si forte dormiunt.
jam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse
coget, ut omnia, quæ possint homini evenire, contemas.
& pro nihilo putes, aderit temperantia, quæ est eadem
moderatio: à me quidem paullo ante appellata frugali-
tas: quæ te turpiter, & nequiter facere nihil patitur. Quid
est autem nequius, aut turpius effaminato viro? 7 ne ju-
stitia quidem finet te ista facere: 8 cui minimum esse vi-
detur in hac causâ loqui: quæ tamen ita dicit, dupliciter
essere iniustum, cum & alienum appetas, qui mortalis na-
tus, conditionem postules immortalium, & graviter feras,
te, quod utendum accepseris, reddidisti. prudentiæ verò
quid respondebis? 9 dicenti virtutem sese esse contentam, quo
modo ad bene vendendum, sic & ad bene? quæ si extrinsecus re-
ligata pendeat, & non oriatur a se, & rursus ad se reverta-
tur, & omnia sua complexa nihil querat aliunde: non in-
telligo, cur aut verbis tam vehementer ornandis, aut te tan-
topere expetenda videatur. Ad hæc bona me si revocas,
Epicure, pareo, sequor, utote ipso duce, oblitiscor etiam
malorum, ut jubes, eo que facilis, quod ea ne in malis qui-

dem ponenda censeo. sed traducis cogitationes meas ad
voluptates, quas? corporis credo, aut quæ propter corpus
vel recordatione, vel spe cogitatur. numquid est aliud?
reclene interpretor sententiam tuam? solent enim isti ne-
gere nos intelligere, quid dicat Epicurus, hoc dicit, te &
hoc ille acriculus, me audiente, Athenis senex Zeno, ito-
rum acutissimus, contendere, & magna voce dicere sole-
bat: eum esse beatum, qui presentibus voluptatibus frue-
retur, consideretque se fruiturum aut in omni, aut in ma-
gna parte vitæ, dolore non interveniente: aut si interveni-
ret, si summus foret, futurum breve: si productior, plus
habiturum jucundi quàm mali: hæc cogitationem fore bea-
tum, præsertim si & ante præceptis bonis contentus esset,
& nec mortem, nec deos extimesceret. Habes formam
Epicuri vitæ beatæ, verbis Zenonis expressam nihil ut pos-
sit negari. 12 Quid ergo? hujus vitæ propositio, & co-
gitatio ut Thyesten levare poterit, aut Æetam, de quo
paullo ante dixi, aut Telamoneum, pulsum patria, exulan-
tem atque egentem? in quo hæc admiratio sebat:

Hicne est Telamo ille, modo quem gloria ad calum extulit?

13 *Quem aspiciabant? curus ob os Graji ora obvertebant sua.*

Quod si cui, ut ait idem, 14 simul animus cum te concidit,
à gravibus illis antiquis philosophis petenda medici-
na est, non ab his voluptariis. quam enim isti bonorum
copiam dicunt? fac sanè esse summum bonum, non dole-
re quamquam id non vocatur voluptas, sed non necesse
est nunc omnia, idem est, quod traducit iustum levemus? sit
sanè summum malum, dolere, in eo igitur, qui non est,
si malo careat, continuo fruitur summo bono? quid
tergiverfamur, Epicure, nec fatemur eum nos dicere volu-
ptatem, quam tu idem, 15 cum os perfricuisi, soles dice-
re? sunt hæc tua verba, necne? in eo quidem libro, qui
continet omnem disciplinam tuam (fungen enim jam in-
terpretis munere, ne quis me putet fingere) dicit hæc.
*Nec equidem habeo quod intelligam bonum illud, detrahens eas volu-
ptates, quæ sapore percipiuntur detrahens eas, quæ auditu, & can-
tibus: detrahens eas etiam, quæ ex formis percipiuntur oculis,
suaves motiones, sive quæ aliæ voluptates in toto homine gignuntur
quolibet sensu. Nec vero ita dixi potest, mentis lenitiam solum
esse in bonis, latentem enim mentem ita novi, spe eorum
omnium, quæ supra dixi, fore ut natura iis portens, dolo-
re careat. Atque hæc quidem his verbis, quibus ut intelli-
gat, quam voluptatem norit Epicurus. deinde paullo in-
frâ, SAPIENS QUÆSTIVI (inquit) ex iis, qui appellantur sa-
pientes, 16 quid haberent, quod in bonis relinquerent, si
illa detraherent, 17 nisi si vellent voces inanem fundere,*
nihil

1. *Eximius & diluit.* In nullo reperi Lambini delat.
2. *Quid humani ferenda intelligit.* Sic Victorius edidit: & sic habe-
tur in Pall. secund. tert. quint. primus, *inmane*. præterò lectionem
Vaticanam, quod *humana humane ferenda*, ut pote liquidissimam & prop-
riam Ciceroni iussit cap. 7. p.
3. *Nam revocatio illa quam affert.* Lamb. *revocatio*; quod licet damnet
G. Helm. tanquam è conjectatione Lambini ortum; tamen præfert
Vaticanam.
4. *Postquam hæc in vobis.* Pal. pp. *substantibus* & quod est à *sedare*. sic
cut calesi illi, esse Festo, dixerunt pro *sedare*.
5. *Quia natura datum est auxilium extorques inveterati doloris.* Quia
juvent in melioribus cod. Pall. tert. quart. Pith. Va. ic. hanc lectio-
nem recepi in contextum: at illud *extorques* certam reliquit tres Pall.
amplius assurgunt vulgo: quod à natura datum est auxilium, extorques
inveterati doloris quidem curis, proter Magistelli capiebant; sed verè
an legi imo.
6. *Pythagoras mihi si diceret.* Ita Pall. pr. sec. quart. quin. mss. Suf-
frid. Var. sed negotiū dissimulem; in quarto sic scriptum ostendi: *mihi
itaque alius tam hi diceret.*
7. *Nejustitia quidem fuerit ista facere.* Immissi ante ista particulam
seu provocabulum *et*, ex Pall. quart. quint. Feb. Vatic.
8. *Cui minimum esse videtur in hac causâ licet.* Ita cum vulgatis Victo-
rius, Fabr. cui minimum esse videtur in hac causâ licet, ceterum quinque
Pall. Pith. min. esse vid. in hac causâ licet, quam veram esse lectionem,
evincent loquentia: 2. quæ remota dicit.
9. *Dicitur virtutem sese esse contentam.* Partim Victorio, partim Pall.

sec. Fab. Pith. Vaticano debes hanc lectionem: nam hi integram; ille
se minus præstat, vulgo *virtutem esse contentam*, sed illud etiam scias
dicens restare in Pal. tert. Pith. Fabr. non dicens.
10. *Et hæc ille acriculus me audiente.* Fancissima hæc est Tornebi
conjectura à Vatic. ad ortum reposita: quam adjuvat Pal. tert.
agrestis, scribendo, quid *senex*, à spuro in Crepundio. Pal. quart.
arist. in solenni mutatione *pro*, quæ de scriptura de plano lectio-
nem hanc dubio eximit. Nam Victorio ipsimet suum *acriculus* &
dupliciter; qui *senex* nobis obrosus sit, à graculis fortan accep-
pit, vulgo *Graculus mendose*, ut indicatum est Victorio atque Lam-
bino.
11. *Necne tamen deo extimesceret.* Auctior est duobus primis
vocius editio Victorii: Pall. qu. novo. mss. Suffrid. Fabr. Pith.
12. *Quid ergo? hujus vitæ propositio est cogitatio.* Non addidi me-
hic Victorio propositio ulteranti: eum illud *propositio* existet in omni-
bus nostris mss.
13. *Quem aspiciabant.* Ita Victorius, Pal. pr. sec. quint. Vatic. Pith.
Pall. vero, tertius, quart. Fabr. respiciabant.
14. *Similiter enim te concidit.* Ver. codex Pall. prim. secund. tert.
quint. *quod animus rem concidit*, quæ *reconcidit*, sed illud a nostrum tu-
entur Vich. ceterique editionum: manipuli.
15. *Cum os perfricuisi.* Fabr. *os perfricuisi*.
16. *Quid haberent, quod in bonis relinquerent.* Pall. tert. quart. quod
hominis vel n. quint. quod quidem in bonis vel.
17. *Nisi si vellent voces inanem fundere.* Eleganter sic Victorius, ut & Pall. pr.
tert. quart. Fabr. alius omittitur s.

nihil ab his potui cognoscere: qui si virtutes ebullire vo-
lent, & sapientias, nihil aliud dicent, nisi eam viam, qua
efficiantur ea voluptates, quas supra dixi. Quae sequuntur,
in eadem sententia sunt: totumque liber, qui est de
summo bono, i referentur, & verbis & sententiis talibus.
Ad hancine igitur vitam Testimonem illum revocabis, ut
leves aegritudinem? & si quem tuorum sillicium moerore
videris, huc accipere potius, quam aliquem Socrati-
cum libellum dabis? & hydrantem hortabere ut audiat voces
potius, quam Platonis? expones qua sperles florida, & va-
ria? fasciculum ad naris admovebis? incendes odores? & si friv-
ridimini jubebis, & risa? & si vero aliquid etiam: tum pluri-
bus omnem absterferis? Haec Epicuro conficienda sunt, aut ea,
quae modo exi: res illa ad verbum dixi, tollenda de libro vel
totus liber potui: abiciendus est enim confertus volupta-
tibus querendum igitur, quemadmodum aegritudine pri-
vemus eum, qui ita dicat:

— pot mihi fortuna magis nunc desit, quam genus.
Namque regnum suspeserat mihi: ut scias quanto
cileo,

Quantum opibus, quibus de rebus & lapsa fortuna accidit.

Quid? hanc calix mihi impingendus est, ut plorare desi-
nam, aut aliquid ejusmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eo-
dem poëta:

Ex opibus formis opes egens Hektor tua.

Hinc subvenire debemus: quarit enim auxilium.

Quid petam praesidi, aut exsequar, & quoque nunc auxi-
lio, aut fuga

Freta sim? arce & urbe orba sum, quò accedam? quò ap-
plicem,

Cu nec arca parit a domi flamm: fractis, & dissejta jacent:
Fana flamma de flagrata: & resti alii flant parvities,
Deformati, atque abiete crispis.

Scitis quae sequantur: & illud in primis,
O pater, & patria, & Priami domus,
Sepulchrum altifono cardine templum:
Veni ego te, adstante ope barbarica,
Tectis valatis laqueatis,
Auro, ebore instructam regis.

O poëtam egregium! quamquam ab his cantoribus Eu-
phorionis contemnitur, sentit omnia & repentina, & nec
opinata esse graviora, exaggeratis igitur regis opibus, quae
videbantur sempiternae fore, quid adjungit?

Hec omnia vade infamiam,
Priami ut vitam evitari,
Jovis aram sanguine tu pari.

Præclarum carmen, est enim & rebus, & verbis, & mo-
dis lugubre, eripimus hanc aegritudinem, quo modo?
collocemus in cul. tra plumea: psaltriam adducamus:

20 hedrychum incendamus: demus scutellam dulciciz
pot onis: 21 aliquid videamus, & tibi. Hac tandem bona
sunt quibus aegritudines gravissimae detrahantur? tu enim
paullo ante 12 ne intelligere te quidem alia ulla dicebas.
revocari igitur oportere a moerore ad cogitationem bono-
rum, conveniret mihi cum Epicuro, si, quid esset bonum,
conveniret. Dicit aliquis: Quid ergo? tu Epicurum ex-
istimabas ista voluisse, aut libidinofas ejus fuisse senten-
tias; Ego vero minime. video enim ab eo dici multa seve-
re, multa praclare. Itaque, ut saepe dixi, de acumine agi-
tur ejus; non de moribus, quamvis spernat voluptates eas,
quas modo laudavit: ego tamen meminero, quod vide-
tur ei summum bonum, non enim verbo solum posuit vo-
luptatem, sed explanavit quid diceret. Saporem, inquit, &
corporum complexum & ludos, atque cantus, & formae eas,
quibus oculi jucunde morantur. Num fingo? num mentior?
cupio refelli. quid enim laboro, nisi ut veritas in omni
quæstione explicetur? At idem ait, non crescere volupta-
tem dolore detractio sum: moque voluptatem esse, nihil do-
lere. Paucis verbis tria magna peccata unum, quod secum
ipse pugnat, modo enim, ne suspicari quidem se quidquam
bonum, nisi sensus quasi titillarentur voluptate: nunc au-
tem, summam voluptatem esse, dolore cedere. potestne
magis secum ipse pugnare? alterum peccatum, quod,
cum in natura tria sint: unum, gaudere: alterum, dole-
re: tertium nec gaudere, nec dolere: hic primum, & ter-
tium putat idem esse, nec distinguit a non dolendo volu-
ptatem, tertium peccatum commune cum quibusdam,
quod, cum virtus maxime expetatur, ejusque adspicienda causa
philosophia quaestio sit, ille a virtute summum bonum separa-
vit. At laudat, & saepe, virtutem. Et quidem C. Grae-
chus, cum largitiones maximas fecisset, & effudisset xra-
rium, vrbis tamen defendebat xarium. Quid verba
audiam, cum facta videam? Piso ille Frugi, semper con-
tra legem frumentariam dixerat. is lege lata, consularis ad
frumentum accipiendum venerat, animo dvertit Graechus
in concione Pisonem stantem, quarit audiente pop. Rom.
qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, quam
dissulserat. 13 Nolim, inquit, mea bona, Graechi, tibi virtutem
dividere libeat: sed si facias, partem petam. Parumne decla-
ravir vir gravis, & sapiens, lege Semproniam patrimonium
publicum dissipari? Lege orationes Graechi: patronum
xarii esse dices. Negat Epicurus jucunde posse vivi, nisi
cum virtute vivatur: negat ullam in sapientem vim esse for-
tuna: tenuem victum antefert copioso: negat ullam esse
tempus, quo sapiens non beatus sit. omnia philosopho di-
gna, sed cum voluptate pugnantia. Non istam dicit vo-
luptatem. Dicit quamlibet, nempe eam dicit, in qua vir-
tutis nulla pars infit. Agè, si voluptatem non intelligimus,

D d d d ne

1. Referuntur & verbis & sententiis talibus. Ita quinque Pall. Fab. Va-
tic. vulgo: referunt & sententiis & verbis talibus est. Doleat quoque est
V. etor.
2. Hydrantem hortabere ut audiat voces potius. Securus sum majorem
partem hanc scripturam agnoscere tum: ita ver. codex n. fl. Suse di.
Gyphi liber. Pal. tert. Pal. H. YAP AAI quart. hydrantem. quint.
HY Δ γ α γ υ. Vatic. hydrantem. Lamb. hydrantem. Vic. Υ δ ρ α ν τ ε μ s,
vulg. Hy. an.
3. Et verum redimere jubebis. Placeret mihi. lectio Pall. pe. quart. Pich.
d. etus, noto helleminio: nam videntur hæc expoëta veterit huc in-
ferre.
4. A vero aliquid etiam. Non laudo Pith. cod. mutationem: etiam a-
lip. id. nostrum venuti sumum est. Pith. Tricent. utaque sumum est aliquid.
5. Lapsa fortuna accidit. Sic. non videtur, ut vulgo habent Pall. tert.
quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.
6. Lapsa fortuna accidit. Sic. non videtur, ut vulgo habent Pall. tert.
quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.
7. Lapsa fortuna accidit. Sic. non videtur, ut vulgo habent Pall. tert.
quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.
8. Lapsa fortuna accidit. Sic. non videtur, ut vulgo habent Pall. tert.
quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.

9. Scitis quae sequantur. Sic Victoriana. Pal. tert. quart. quint. P. th.
Var. al. as. sibi qua seq.
10. Repentina & nec opinata. Ve supra, ita hic quoque loces reforma-
tus est a Lambino; et adiungit quinque Pall. Fabr. Pith. Vic. & Vat.
11. Hedrychum incendamus: demus scutellam. Infirmus Victorii edi-
tionis; quam comprobat Pal. pr. adducimus — ed. cum incendamus, dem-
mus scutellam. secund. demus hedrychum, incendamus scutellam dulciciz
p. 1. tert. demus hedrychum, incendamus scutellam. quart. demus hedrychum, in-
cend. vulgo, ed. cum incendamus.
12. Aliquid videamus & tibi. Recte sive sic Victor. cum Lambino,
item Pall. quart. quint. Fabr. Pat. Var. al. h. pr. ed. cum inepit. Sic
Terent. Heauront m. Lapsa fortuna accidit. exempli plora coactere
G. tanus in Obsorvat enibus L. quæ Lat. n. z; quæ videantur.
13. Nolim, inquit, mea bona, Graechi, tibi virtutem dividere libeat. Sic est
in multis m. S. Fridi, ut notat Gulielmus; sic Fabr. Pith. Pall. quart.
ac Vat. vulgo l. eat. in P. th. etoano parvo est. libeat dividere. Libeat
e. am considerate h. pr. Fabr. Nolim, inquit, mea bona, tibi virtutem
dividere libeat. q. absque dub. o. aut vero p. th. X. a. est. Fermè h. in
G. yphi libro: Nolim, inquit, mea bona, Graechi, tibi virtutem dividere
libeat. 2. Animo

ne dolorem quidem? nego igitur ejus esse, qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere vitium. Et queruntur quidam Epicurei, viri optimi (nam nullum genus est minus infortunium) me studiose dicere contra Epicurum. Ita credo, de honore, aut de dignitate contendimus. mihi summum in animo bonum videtur, illi autem in corpore; mihi in virtute, illi in voluptate. & illi pugnant: & quidem vicinioram fidem implorant. multi autem sunt, qui se rem convolent. ego sum is qui dicam me non laborare, & actum habitatum quod egerint. quid enim? de bello Punico agitur? de quo ipso cum aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur. nulla inter eos concertatio unquam fuit: hi nemis iracunde agunt, praesertim cum ab his non sane animosa defendatur sententia, pro qua non in senatu non in concione, non apud exercitum, & neque apud censores dicere audeant. sed cum istis aliis & eo quidem animo, nullum ut certamen institutum: verum dicentibus facile cedam. tantum admovebo; si maxime verum sit, ad corpus omnia referre sapientem: sive, ut honestius dicam, nihil facere, nisi quod expediat: sive omnia referre ad utilitatem suam: quoniam hae placibilia non sunt: & ut in sinu gaudeant, gloriose loqui desinant. Cyrenaicorum testat sententia: qui tum aegritudinem esse sententia existere, si nec opinatio quid evenerit, est id quidem magnum, ut supra dixi, etiam Chryippo ita videri scio, quod provisum ante non sit, & ad ferre videmur. sed non sunt in hoc omnia: quamquam hostium repens adventus magis aliquando conturbat, quam expectatus: & maris subita tempestas, quam ante provisum, terret navigantes vehementius: & ejusmodi sunt pleraque. sed cum diligenter nec opinatorum naturam consideres, nihil aliud repetas, nisi omnia videri subita majora: & quidem ob duas causas: primum, quod, quanta sint quae accidunt, considerandi fortium non datur: deinde cum videtur praecaveri potuisse, si provisum esset, quali culpa contractum malum aegritudinem acriorem facit, quod ita esse dies declarat: quae procedens ita mitigat, ut iisdem malis manentibus non modo leniatur aegritudo, sed in plerisque tollatur. Karthaginenses multi Romae servierunt, Macedones rege Perse capto, vidi etiam in Peloponneso, cum essem adolevens, quosdam Corinthios, hi poterat omnes eadem illa de Andromacha deplorare,

Hae omnia vidi.

Sed jam decantaverant fortasse, eo enim erant vultu, oratione, omni reliquo motu, & statu, ut eos Argivos, aut Sicyonios diceret, & magisque me moverant Corinthi subitio adspice parietum, quam ipsos Corinthios: quorum animis duriora cogitatio callam vetustatis obduerat. Legimus librum Andromachi, quem ille everta Karthagine misit consolandi causa ad captivos civis suos. in eo est disputatio scripta Carneadis: quam se ait in commentarium zero hille cum ita posuisset, videri fore in aegritudine sapientem, patria capta: quae Carneades contra dixerit scripta sunt. Tanta igitur calamitatis praesentis adhibetur a philosopho medicina, quanta in veterate ne desideratur

quidem, nec si aliquot annis post idem ille liber captivus in istis esset, vulneribus mederetur, sed cicatricibus. *scilicet enim, & potestatem progrediam extenuatur dolor, non quo ipsa res immutari soleat, aut possit: sed id, quod ratio debuerat, usque docet, minora esse ea, quae sunt, vasa majora.* Quid ergo opus est, dicit aliquis, ratione, aut omnino contolatione ulla, quae solemus uti, cum levare dolorem incertentium volumus; hinc enim fere tum habemus in promptu, nihil operari inopinatum videri. At qui tolerabilius feret incommodum, qui cognoverit, nec esse esse homini tale aliquid accidere. hinc enim oratio de ipsa Summa mali nihil detrahit: tantum modo affert, nihil eventisse, quod non opinatum fuisset, neque tamen genus id orationis in contolando non valet: sed id haud sciam an plurimum, ergo illa nec opinata non habent tantam vim, ut aegritudo ex his omnis oriatur. ferunt enim fortasse gravibus: non id efficiunt, ut ea, quae accidunt, majora videantur: quia recitata sunt, non quia repentina, duplex est igitur ratio veri rependi, non in his solum, quae malo, sed in his etiam, quae bona videntur. nam aut de ipsius rei naturae, qualis, & quanta sit, quærimus, ut de paupertate nonnumquam, cuius onus disputando levamus, docentes, quam parva, & quam pauca sint, quae natura desiderat, aut a disputandi subtilitate orationem ad exempla traducimus, hic Socrates commentatur, hic Diogenes, hic Caecilianum illud,

Sape est etiam sub palliolo sordido sapientia.

Cum enim paupertatis una, eademque sit vis, quidnam dici potest, quam obrem C. Fabricio tolerabilis ea fuerit, alii negent se ferre posse? huic igitur alteri generi similis est ea ratio consolandi, quae docet humana esse, quae acciderint, non enim solum id continet ea disputatio, ut cognitionem afferat generis humani; sed lignificat, tolerabilia esse, quae & tulerint, & ferant ceteri. De paupertate agitur: multi patientes pauperes commemorantur. De contemendo honore: multi inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipsum beatiores: eorumque, qui privatum otium negotiis publicis antulerunt, nominatum vita laudatur: nec siletur illud potentissimum regis anaxastum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit quod inglorius sit, atque ignobilis ad laetum diem perventurus. similiter commemorandis exemplis, orbiter quoque liberorum praedicantur, eorumque qui gravius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. sic perpessio ceterorum facit, ut ea, quae acciderint, multo minor, quam quanta sunt existimata, videantur, ita sit sententia cogitantibus, ut, quantum si ementia opinis, appareat, atque hoc idem & Telamo ille declarat,

Ego cum genui,

& Theseus,

Futura mecum commentabar miseria.

& Anaxagoras, *Sciebam me genuisse mortalem.* Hi enim omnes diu cogitantes de rebus humanis, intelligebant, eas nequaquam pro opinione vulgi esse extrinsecendas, & mihi quidem videretur idem fere accidere his, qui ante meditantur,

1. *Alium habitatum quod egerint.* Sic Vici. ex consensu quoque quinque Pall. Fabr. ac Pith. Lamb. libris omnibus, ut ait, in vitiis repositis, rationem habitatum. Schottus emendat alium habitatum, lib. 2. Nod. cap. 22. aliam rationem habitatum, est in vulgatis.

2. *Non sunt anaxastus desiderare sententia.* Sic recte Pall. quatuor (nam quatuor vulgi est hoc loco, in mss. Suffridi. Fabr. Pith. in editis erat, non sunt anaxastus).

3. *Non est apud ceteros dicere audeant.* Peculiaris est, sed praecleara Vaticanae cod. lectio, neque ad censur.

4. *Ut in sinu gaudeant.* Pall. tert. quart. Pith. in signum gaudent.

5. *Ad ferre videmur.* Quamquam hoc in nullo nostrorum reperitur, tamen quia à Vicio sic emendatum approbat Lambinus, & nesci aoxi hominis illius fidem damnare, qui nihil sine mss. audebat, vulgo ferri.

6. *Magisque me moverant Corinthios subitio adspice parietum.* Miror hanc lectioem in vulgatis edit. Ciceronis circulare, cum eam dudum post-

liminio reduxerit Victorius: quid multis? Pall. tert. quart. quint. Pith. etiam, expressit sic tenent. sunt autem Parietina semiviti parietes. Victorius & Cicero. 1. 13. Epist. ad Memmianum, & petrumque in vitiis quid Epicuri parietum sibi consideres, vulgo, Parietum vasa.

7. *Qua recitata sunt, non quia repentina.* Ita Victorius cum Fabr. Pith. Pall. tert. quart. lenius est: malum recens non videtur gravius in veterato, quia recens: sed quia repente & nec opinatum, videtur. Turneb. tamen ubertus hoc modo: quia recitata sunt, majora videntur, non quia repentina: quae lectio quoque conspicitur in Pall. pr. sec. libris sequioris saeculi, licet elegantis manus alius, quia repentina.

8. *Nam aut de ipsius rei natura.* Pall. pr. tert. quart. Vatic. non ut ipsius rei natura, quint. nam ipsius rei natura. V. Cl. omittit V. de.

9. *Ego cum genui, & Theseus.* Sic rectius quam vulgo: nam solet Cicero, quae semel protulerat, postea abrumperet, hoc ingessit, quia iam non fides haberi solet hominibus, Pall. tert. Ego cum genui, & hoc quoque Vatican.

eur. quod his, quibus medetur dies: nisi quod ratio qua-
dam sanat illos, hos ipsa natura, i. intellecto eo, quod re-
medium illud cogitaret, malum, quod opinatum sit esse
maximum, nequamquam esse tantum, ut vitam bestiam pos-
sit evertere. hoc igitur efficitur, ut ex illo nec opinato pla-
ga major sit, non ut illi putant, ut, cum duobus pares casus
evenerint, is modò agitudine afficiatur, 2. cui ille nec
opinatio casus evenerit, ita que dicuntur nonnulli in mœ-
tore, 3. cum de hac communi hominum conditione audi-
visent, ea lege esse nator, ut nemo in perpetuum esse possit cooperi
mali, gravius etiam tulisse. Quoties Carneades, ut video
nostrum scribere Antiochum, reprehendere Chrysiptum
solebat, laudantem Euripideum carmen illud,

4. Mortali nemo est, quem non attingit dolor,
Mortuusq; multi sunt humani libri,
Rursus erandi: & morique est finis omnibus,
Que generi humano augerem nequidquam astringunt,
Reddenda est terra terra: tum vita omnibus,
Mittenda, ut fruges, sic jubet necessitas.

Negabat genus hoc orationis quidquam omnino ad levandam
agritudinem pertinere, id enim ipsum dolendum esse
dicebat, quod in tam crudelem necesse sitatem incidissemus,
nam illam quidem orationem ex commemoratione alie-
norum malorum ad malivolos consolandos esse accom-
modatam mihi verò longè videtur fecus, nam & necessitas
ferende conditionis humane, quasi cum deo pugnare co-
hibet, admodum esse hominem: qua cogitatio magnopere
luctum levat: & enumeratio exemplorum, non ut anim-
mum malivolorum oblectet, affertur, sed ut ille, qui mœ-
retur, ferendum sibi id censeat, quod videat multos modera-
tè & tranquille tulisse. omnibus enim modis fulciendi sunt qui
vivent, nec coherere possunt propter magnitudinem agri-
tudinis: & ex quo ipsam agritudinem λυπη Chrysiptus,
quasi solutionem totius hominis, appellatam putat, quæ
tota poterit evelli explicata, ut principio dixi, causa agri-
tudinis. EST ENIM nulla alia nisi opinio, & iudicium ma-
gni presentis, atque urgentis mali, itaque & dolor corpo-
ris, cuius est motus a. erimus; perferetur spe propostita
boni: & acta atas honestè, ac splendide, tantam affert con-
solationem, ut eos, qui ita vixerint, aut non tangat agri-
tudo, aut perleverit pungat animi dolor. 7 Sed ad hanc
opinionem magni mali: cum illa etiam opinio accesserit,
oportere: rectum esse: ad officium pertinere, ferre illud æ-
grè, quod acciderit: tum denique efficitur illa gravis agri-
tudinis perturbatio, ex hac opinione sunt illa varia, & de-
testabilia genera legendi, pædores, muliebres lacerationes
genarum, pectoris, faminum, capitis percussiones. 8 Hinc
ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus,

Scindens dolore identidem intonsam comam.

In quo facerem illud Bionis, perinde stultissimum regem
in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio mœretor leva-
retur. Sed hæc omnia faciunt opinantes ita fieri oportere.
Itaque & Alcibiades in Demosthenem invehitur, quod is
septimo die post filia mortem hostias immolasset. At
quàm rhetorice? quàm copiose? quas sententias colligit?
quæ verba contorquet? ut licere quidvis rhetori intelligas,
quæ nemo probaret, nisi insitum illud in animis habere-
mus, omnes bonos interitu suorum quàm gravissimè mœretor oportere.
ex hoc venit, ut in animi doloribus alii solitudines
captent, ut ait Homerus de Bellerophonte,

Qui miser in campis motrens errabas Aletis,
Ipse suum cor adeni, hominum vestigia vitans.

& Nioba fingitur lapidea, propter æternam, credo, in luctu
silentium. Hecubam autem putant propter animi acerbi-
tatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conversam.
sunt autem alii, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui
sæpe delectat, ut illa apud Ennium nutritrix:

Cupido cepis miseram nunc me, proloqui,
Celo atque terra q; Mæden miseris.

Hæc omnia recta, vera, debita putantes, faciunt in dolore
maximeque declaratur, hoc quasi officii iudicio fieri, quod
si qui fortè, totum se in luctu esse vellent, aliquid fecerunt
humanius, aut si hilarius locuti sunt, revocant se rursus ad
mœstissimam, peccatiq; se insimulant, 11 quod dolere inter-
miserint, pueros verò matres, & magistri castigare etiam
solent, nec verbis solum, sed etiam verberibus, si quid in
domestico luctu 12 hilarius ab eis factum est, aut dictum;
plorare cogunt, quid? ipsa remissio luctus cum est conse-
cuta, 13 intelletuque nihil profici mœrendo, 14 nonne
res declarat fuisse totum illud voluntarium? 15 quid ille
Terentianus ipse se puniens, id est, εαυτην τιμωροσδου?

Decrevi tantisper me nimis injuria,
Chremes, meo gnato sacere, dum sum miser.

Hic decernit, ut miser sit, num quis igitur quidquam de-
cernit in vitu?

Malo quidem me quovis dignum deputem,
malo se dignum deputat, nisi miser sit, vides ergo opinio-
nis esse, non naturæ malum. 16 quid, quod res ipsa lugere
prohibet? ut apud Homerum quotidianæ neces, interitus-
que multorum, sedationem mœrendi offerunt: apud quem
ita dicitur,

Namque nimis multos 17 atque omni luce cadentes
Cervinus: ut nemo possit mœretor vacare,
Quo magis est æquum tumulis mandare peremptos,
Fermo animo, & luctum lacrymis finire diantur.

Ergo in potestate est abjicere dolorem, cum velis, temporè
servientem An est ullum tempus? quoniam quidem res in
nostra potestate est? cui non ponendæ cura agritudinis

D d d d 2 causa

1. Intellecto in quod venedum illud continet, Melum quod opinionem sit, Pal-
lat. quart. Vac. quod non illud cont. nec melum, quinc. quod rem carnis mar-
tum. Fab. quod opinionem sit, & sicem carnis esse maximum.
2. Cuius est opinio casus evenerit. Sic rectè Victorius, Pall. pr. sec.
quint. Fabr. Pith. Vatic. vulgò non opinatus casus.
3. Cui de hac communi humani conditionis ambigens. Dicitur alii
quod libet: jure præterito hanc lectionem à Victor. admittam, in Pal-
latinoque, Vaticanoque copertam, vulgò de hac communi omnium conditi-
one audient.
4. Mortali nemo est, quem non attingit dolor. Ita scripsi fiduciâ Pal-
latinoque priorum: Euripid. εἰς μὲν ἀδελφῶν ὄντις & πέντις ὄντων.
Quod si non hoc fatisdat; obtrudatur illud Placii: Ed i cretus alium
necesse.
5. Mo sicut est finis omnibus. Quod ex h. ben. Victorius, habent.
Pall. pr. tert. quart. quint. Pith. secundus tamen ac tertius ad oram-
mentum, vulgò est finis omnibus.
6. Ex quo ipsam agritudinem λυπη Chrysiptus quasi solutionem. Hoc
rectè V. Corius & Caponned. cum Pall. sec. quart. quint. Vat. Fabr. Pith.
alii in editione sua: λυπη Chrysiptus quæ λυπη: id est solutionem.
7. Sed ad hanc opinionem non tenet. Inscruent et magis editio Victo-
rii Pall. quinquè Fabr. Pith. Vatic. vulgò omnino.
8. Hinc ille Agamemnon) Pall. secund. quart. Agamemnon: ut & Pi-

thæanus codex.
9. Mæden miseris. Reno Turnebus lib. X. cap. 5. Mæden: sed cum
in nullo non sit reperitur, non ausus sum introducere editionem.
10. Cum se in luctu esse vellent. Eleganti pleonismo, ut indicavi in
Crepundis, sic Pall. sec. tert. quart. quint. Fabr.
11. Quod dolere intermiserint. Pall. pr. sec. quart. debet.
12. Hilarius ab eis factum est aut dictum. Laudo Pal. quart. præsentem
tem aut editum: ut edicere sua primo signo sic proferte, et obquendo di-
cere, ipse infra de Fin. II. Et enim tibi edicendum, quæ si observaturus in
in quæ dicitur.
13. Intellectuque nihil profici. Sic edentem V. Corium defensionem
quinq; Pall. alii: intelletuque est in his profici.
14. Nonne res declarat. Iudem h. x. à Vict. & quinq; Pall. Fabr. Pith.
Vat. in tractatus exempli Terent. deservunt.
15. Quid illa Terentianus ipse se punit. Pall. tert. Fabr. Pith. pen-
tent. Pall. sec. quint. penitent. quart. penit. Ex Pith. & Fab. libb. Gu-
l. e. m. coniecerat penitent; quod verissimum est, ne supra lib. i.
16. Quod quod vixit. Pall. tert. à primâ manu quod quod res ipsa,
quod ad apicem æque in Vatic. est.
17. Atque omni luce cadentes. Hom. ἐπιταμοσ ἡμετερον περὶ
πύργου. tamen in omnibus editionibus & in selectis Pall. quinq;
Pith. Vatic. carnis vel cervinis.
7. Quæ

causa feruimus? Constabat, eos, qui concidentem vulnibus Cn. Pompejum vidissent, cum illo ipso acerbissimo, misericordique spectaculo sibi timerent, et quod se classe hostium circumfusos viderent, nihil tum aliud egisse, nisi ut remiges horrenterent, & ut salutem adipiscerentur fuga: posteaquam Tyrum venissent, tum afflicti, lamentarique coepisse, timor igitur ab iis aegritudinem potuit repellere, ratio ac sapientia vera non poterit? Quid est autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quam eum est intel lectum, nihil profici, & frustra esse susceptum? si igitur deponi potest, etiam non suscipi potest, voluntate igitur, & iudicio suscipi aegritudinem consensendum est, idque indicatur eorum patientia, qui cum multa sint expe perpesse facilius ferunt, quidquid accidit: obdurasseque se contra fortunam arbitrantur: ut ille apud Euripidem,

*Si mihi non tristis primium illuxisset dies,
Nec tam arduo navi nauissem salo:
Esset dolendi causa; ut inops equales
Frens repente saltu exagitantur novo.
2 Sed iam subacta miseru oborpu,*

Defatigatio igitur miserorum aegritudines cum faciat leniores, intelligi necesse est, non rem ipsam atque causam, fontem esse mororis. Philo sophi summi, neque dum tamen sapientium consecuti, nonne intelligunt, in summo se malo esse? sunt enim insipientes: neque insipientia ullum magis malum est: neque tamen lugent, quid ita? quia 5 huic generi malorum non affigitur nisi opinio rectum esse, & aequum: & ad officium pertinere aegre ferre, quod sapiens non sit, quod idem affigimus huic aegritudini, in qua luctus inest: quae omnium maxima est. Itaque Aristoteles, veteres philosophos accusans, qui existimavissent, philosophiam suis ingeniis esse perfectam, ait, *non aut sustulissimos, aut gloriosissimos fuisse: sed se videre, quod paucis annis magna accessio facta esset, breui tempore philosophiam plane absolutam fore.* Theophrastus autem: mortens accusasse naturam dicitur, 6 quod cervis, & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut, omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur, querebatur igitur se tum, cum illa videre coepisset, exstingui. Quid? ex ceteris philosophis nonne optimus, & gra uissimus quisque conficitur, multa se ignorare & multa sibi etiam, atque etiam esse discenda? neque tamen, 7 cum se in media cultitia, qua nihil est peius, habere intelligant, aegritudine premuntur, nulla enim admiscetur opinio officii, si doloris, quid, qui non putant lugendum vitis? qualis fuit Q. Maximus effrens filium

consularem: qualis L. Faullus duobus paucis diebus amissis filiis: qualis M. Cato, pratore delignato, mortuo filio: quales reliqui quos in consolatione collegimus. Quid hos aliud p acavit, nisi quod luctum, & maxorem non putabant viti? Ergo id, quod alii rectum opinantes, a gritudini se solent dedere. & id in turpe putantes a gritudinem repulerunt, ex quo intelligitur, non in natura sed in opinione esse a gritudinem. Contra dicitur: unior hae. Quis tam demens, ut sua voluntate moreret? nisi iura affit ad dolorem, cui quidem Crantor, inquit, nocet cedendum putat, premit enim, atque instat, nec resisti potest. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Ajax morte consolatus effect, 10 is cum audisset de suo, fractus est, de cuius commutata mente sic dicitur:

*Nec vero tanta praeditus sapientia
Ququam est, qui aliorum arumnam deitu allevant,
Non eadem, cum fortuna mutata impetum
Conuertat, hade ut subita frangant sua
Ut illa ad alios dicta, & praepia exilant.*

Hae cum dispartant, hoc itidem efficit, naturae obfisi nullo modo posse, it tamen fuerunt, grauiores a gritudines suscipi, quam natura cogat, quae est igitur amentia, ut nos quoque idem ab aliis requiramus? sed plures sunt causa suscipiendi doloris, primium illa opinio mali, quo viti, atque persuaso a gritudo inlequitur necessario, deinde etiam gratum mortuis se facere, si grauior eos lugeant, arbitrantur, accedit superstitio multibris quaedam, existimant enim, diu immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga percussa, afflicti se, & stratos esse fateantur, sed haec inter se quam repugnant, plerique non vident laudant enim eos, qui a quo animo moriantur; qui alterius mortem a quo animo ferant eos putant vituperandos, quia fieri ullo modo possit, quod in amatorio sermone dici solet, ut quomam plus alterius diligat, quom se. Praclarum illud est, & si quis rectum quoque, & verum, ut eos, qui nobis carissimos esse debeant, atque ac nosmet ipsos amemus: 11 et vero plus, fieri nullo pacto potest, 12 ne optandum quidem est in amicitia, ut me ille plus, quam se, ego illum plus, quam me, perturbatio viti, si ita sit, atque officiorum omnium, conseqatur. Sed de hoc alias, nunc illud satis est, non attribueret ad amissionem amicorum, miseriam nosstram, ne illos plus, quam ipsi velint, si sentiant: plus certe, quam nosmet ipsos, diligimus, nam quoda iur, plerisque consolationibus nihil levati, adiunguntque, consolationes ipsos condire se miserios, 13 cum ad eos impetum suum fortuna conuertet: utrumque dissoluitur, sunt enim ista non natura viti, sed culpa, stultitia autem accusare quamvis copiose licet nam & qui non levantur, 14 ipsi ad miseriam inuitant: & qui suos

1. Quod se classe hostium circumfusos viderent. Fabr. Cremonensis. 2. Sed iam subacta miseru oborpu. Ita & Euripidi satiricus, qui habet. Νόν δ' αρεώλυς υμεί κρη κρητορυός. Ex veris codd. Expref. ad subactus. est in Fabr. in Vat. subactum. in alio quodam v. a. subactum. vulgo subactum. 3. Non rem ipsam atque causam fontem esse mororis. Sic est in omnibus mss. Pall. quinque Fab. Pich. Vat. al. Lat. non rem ipsam, causam atque fontem. nimis illeptae. Lamb. arbitratu suo; intelligi necesse est, opinionem, non rem ipsam, causam, an hoc est mss. sequi? 4. Philo sophi summi, neque dum tamen sapientium. Pervicit optimorum librorum conspiratione, ut sic refererem, Pall. sec. tert. quint. Vat. nam Pall. quart. sedum. vulgo necdum. 5. Huic generi malorum non affigitur nisi opinio. Elegantisimam locutionem restituit nobis Pal. pr. secund. tert. in quibus, prior & posterior, non expungitur, tanquam a cu. pater. hz: in medio ad oculum restitit, ut & in Vatic. sic Fab. dixit lib. 2. Iam familiaritate animi me affigunt, ipse sciam post; quaedam affigunt huic aegritudini; itidem sic tres Pall. 6. Quod cervis. & cornicibus vitam diuturnam. Recte coniunguntur vivaces alites: sicque habet opt. codex Fab. v. di etiam in mss. Fab. ubi hae verba ex Cicero ad oram adnotata fuerant, vulgo, cervis. & quidem ex Virgilio vivaces cervis novimus, videatur Plin. l. vii. cap. 48.

7. Cum se in media cultitia, qua nihil est peius, habere intelligant. Ermanus quibus ab omnibus alienis oculi corque dolent: per me certe hic locus restitutus est de Pal. secundo, confirmat jam me amplius, quod in quart. subactus, in quinto huius verbi neque vola neque vitium reitet sic locum post Tornebum restituitur. De Leg. libro iii cap. 5. Theophrastus v. d. sustulissimos ab Aristotele habitatis, mss. tu. in eo genere verum. hoc quoque in Crepandis monuimus. 8. Ipsi ad miseriam inuitant. Hoc recte Victoris, s quoque cum vet. cod. Pall. pr. sec. quart. Vat. vulgo; dedit, ut turpe putant. 9. Qui quidem Crantor insitit cedendum putat. Victor. adjuvat Pal. pr. alias, v. iter. 10. Is cum audisset de suo. Quod sane effect; di paravi in Crepandis non amen hoc loco haddato; qui addatur. cave proinde audias Pall. pr. quint. Fabr. fili e morantes. 11. An vero plus, fieri nullo pacto potest. Vulgo, ut vero plus. verum illud acceterice me; iterum Vict. Pall. quinque, Vatic. 12. Nec optandum quidem est in amicitia, ut me ille, quam se: ego illum plus, quam me. Sic restituitur hic orationis tractus; ex V. C. editione, Pall. quinque, Fabr. Vat. vulgo; ut me ille plus, quam se amicit. 13. Cum ad eos impetum suum fortuna conuertet. Quinque Pall. omittunt V. feruuta. 14. Ipsi ad miseriam inuitant. Dolendum aliter quod vulgo habetur: & hoc edicunt Pall. quinque, Vat. Vict. edicunt.

casualiter ferunt, atque ut auctores alii ipsi fuerunt, non sunt viciofiores, quam ferre plerique, qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. EST ENIM PRIMUM stultitia aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. Sed nimirum hoc maximum est experimentum, cum contice ægritudine vetustate tolli, hanc vim 2 non esse in die positam, 3 sed in cogitatione diurna. nam si & eadem res est, & idem est homo: qui potest quidquam de dolore mutari, si neque de eo, propter quod dolet, quidquam est mutatum, neque de eo, qui dolet? cogitatio igitur diurna, nihil esse in te mali, dolori medetur, non ipsa diurnitas. Hic mihi afferunt medicocritares, quæ si naturales sunt, quid opus est consolatione? natura enim ipsa terminabit modum. sin opinabile, opinio tota tollatur. satis dictum esse arbitror, ægritudinem, esse opinionem mali præsentis, in qua opinione illud insit, ut ægritudinem suscipere oporteat. additur ad hanc definitionem à Zenone cetera, ut illa opinio præsentis mali sit recens. hoc autem verbum sic interpretatur, ut non totum illud recens esse velit, quod paulo ante acciderit, sed, quàm diu in illo opinio malo vitæ quædam insit, & vigeat, & habeat quandam viciditatem, tam diu appellatur recens: ut Artemisia illa, Mausoli, Caræ regis, uxor: quæ nobile illud Halicarnasi fecit sepulcrum. quam diu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit. huic erat illa opinio quotidie recens: quæ tum denique non appellabatur recens, cum vetustate exaruit. Hæc igitur officia sunt consolationium, sollere ægritudinem fundius, aut sedare, aut detrudere quàm plurimum, aut si opprimere, nec pati manare longius, 4 aut ad aliam traducere. Sunt, qui unum officium consolationis putent, malum illud omnino non esse, ut Cleanthi placet. sunt, qui non magnum malum, ut Peripatetici, sunt, qui abducunt à malis ad bona, ut Epicuri. sunt, qui satis putant ostendere, nihil inopinati accidisse, nihil mali. Chrypsus autem caput esse censet in consolando, detrudere illam opinionem 5 mœrenti, si se officio fungi putet iusto, atque debito: sunt etiam, qui hæc omnia genera consolandi colligunt, alius enim alio modo movetur. 6 ut ferè nos omnia in consolationem unam coniecimus: erat enim in timore animus, & omnis in eos tentabatur curatio. sed sumendum tempus est non minus in animorum morbis, quàm in corporum: ut Prometheus ille Æschyli: cui cum dictum esset,

*Atque, Prometheus, te hoc tenere existimo,
Medari posse rationem iracundia.*

Respondit.

*Si quidem qui tempus iam medicinam admovent
Non adgratescens vultus illi dat manus.*

Erit igitur in consolationibus PRIMA medicina, docere aut nullum malum esse, aut admodum parvum: 7 ALTERA & de communi conditione vitæ, & proprie, si quid sit de ipsius, qui mœreat, disputandum: TERTIA, summam esse stultitiam frustra confici mœrentem, cum intelligas, nihil posse profici. nam Cleanthes quidem sapientem consolatur: qui consolatione non eget, nihil enim esse malum, quod turpe non sit, si lugenti persuaseris, non tu illi luctum, sed stultitiam detraxeris, alienum autem tempus docendi. & tamen non satis mihi videtur vidisse hoc Cleanthes, suscipi aliquando ægritudinem posse ex eo ipso, 8 quod esse summum malum Cleanthes ipse fateatur. quid enim dicemus? cum Socrates Alcibiadi persuasisset, ut acciperimus, cum nihil hominis esse, nec quidquam inter Alcibiadem, summo loco natum, & quemvis bajulum interesse: cum cum se Alcibiades affligeret, lacrymansque Socrati supplex esset, ut sibi virtutem traderet, turpitudinemque depelleret; quid dicemus, Cleanthe? 9 tum in illa re, quæ ægritudine Alcibiadem afficiebat, mali nihil fuisse? quid? illa Lyconis, qualia sunt? qui ægritudinem sustinuit, parvis autem eam rebus moveri fortuna. & corpus incommodum, non animi malis. quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis, vitæque constabat? Ad Epicuri consolationem satis est ante dictum. Ne illa quidem consolatio firmissima est, quamquam & usitata est, & sæpe prodest: NON TIMERE SOLI. Prodest hæc quidem, ut dixi, sed nec semper, nec omnibus. sunt enim, qui respuant: sed refert, quo modo adhibeatur, ut enim tulerit quique eorum, qui sapienter tulerunt, non quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. 10 Chrypsii, ad veritatem firmissima est: ad tempus ægritudinis, difficiilis: 11 magnum opus est, probare mœrenti, illum suo iudicio, & quod se ita putet oportere facere, mœrere. nimirum igitur, ut in causis non semper utimur eodem statu: (sic enim appellamus controversiarum genera) sed ad tempus, ad controversiæ naturam, ad personam accommodamus: 12 sic in ægritudine lenienda, quam quisque curationem recipere possit, videndum est, sed neicio quo pacto ab eo, 13 quod erat à te propositum, aberravit oratio. tu enim de sapiente qualiferas: cui aut malum videri nullum potest, quod vacet turpitudine: aut ita parvum malum, ut id obnuat sapientia, vix, appareat: qui nihil opinione affingat, assumatque ad ægritudinem: nec id putet esse rectum, se quàm maxime ex cruciati, luctuque confici: 14 quo pravium nihil esse possit. edocuit tamen ratio, ut mihi quidem videtur, cum hoc ipsam proprie 15 non quæreretur hoc tempore, num quod esset malum, nisi quod idem dici turpe posset: tamen ut videremus, quidquid esset in ægritudine mali

Dddd 3

1. Sed non est hic maximum est experimentum.] Quinque Pall. cum Vatie. experimentum.
2. Non esse in die positam.] Pall. quint. Vatie non esse in die positam.
3. Non esse in cogitatione diurna. nam si eadem.] Scripsi ita plerisque nulli ductor nam diurna non d. verum. Pall. tert. quart. quint. Vatie can. ceterum omnes. Victorius tamen, nam & si eadem. al. d. non si eadem. Sic paulo post: cogitatio igitur diurna, nihil. Nam & ibi sic legendum solum Pall. tert. quart. quint. Vatie. quatuor prim. diurna.
4. Aut ad aliam traducere.] Pall. quart. quint. Vatie. ad aliam traducere. secund. ab illa raducere.
5. Mœrenti si se officio.] Pall. quart. Vatie. mœrenti se officio. quint. mœrenti se.
6. Si ferè nos omnia in consolationem unam coniecimus.] Valgarum lectionem non aulios sum expungere, quod valde titubent nullam eam tucur solum Pall. quint. & Victorius ed. no. ceteri, ut ferè (pr. vera) in consolatione: omnia in consolationem unam (pr. una) con. quart. si ferè ut in consolatione omnia in consolationem unam coniecimus. Vatie. vero: ut ferè nos in consolatione: ut ferè nos, & omni gratia consolationis in consolationem unam coniecimus.
7. Altera de communi conditione vitæ, & proprie.] Victorius: altera est de comm. Pal. pr. eand. etiam ita propria. Recte tamen Lamb. & præp. 2. si quid sit: nam sic repperi in diobus Pall. quart. quint.
8. Quod esse summum malum Cleanthes ipse fateatur.] Sic Victorius, quem sequentur Lambinotus: & ita vet. cod. Pal. quart. Pith. nam Pal. quint.

Fateatur. vulgò fateatur.
9. Tum illa inter, qua ægritudine Alcibiadem affligit.] Ita emendavi ex Pall. sec. tert. quint. Pith. Vatie. cum alio in vet. cod. id etiam existere testentur alii: vulgò, nam ita in re. ita Pall. quart. cum nulla re.
10. Chrypsii ad veritatem firmissima est.] Sequutus sum Victor. editionem, in qua deest vox rati: quod sic quoque repererim in Pall. tert. quart. etiam omitteretur in alio vet. codd. & Gryphi libro. Pall. pr. quint. Chrypsii auctoritas ad veritatem firmissima est.
11. Magnum opus est, probare mœrenti.] Exceptio quinto Pall. omnes res. qui quatuor. Fabr. Vatie. Gryphi. Magnum opus est. sed illud dicitur & lervat Victoriana.
12. Sic in ægritudine lenienda, quam quisque curationem recipere possit, videndum est.] Senatus hic sum libros quatuor, vet. codd. Pall. quint. Fabr. Pith. etiam ductus sententiæ concinnitate: solutus vulgò, sic in ægritudine lenienda. nam quem quisque curationem recipere possit, videndum est.
13. Quod erat à te propositum.] Mss. Pall. sec. quart. Fabr. quod erat ante prop.
14. Quo pravium nihil esse possit.] Victor. Pall. quart. gratium: Pal. pr. pravium.
15. Non quæreretur hoc tempore, ne quidem ullum esse malum.] Pal. prim. ne quod esset malum. secund. tert. quart. quint. nam quod esset malum. Vatie. vet. cod. Lamb. nam quod esset malum. Fabr. non turpi, quod esset malum.

in illi, id non naturale esse, sed voluntario iudicio, & opinionis errore contractum. tractatum est autem a nobis id genus ægritudinis, quod unum est omnium maximum, ut, eo sublato, reliquorum remedia ne magnopere querenda arbitremur. Sunt enim certa, quæ de paupertate, certa, quæ de vita inhonorata, & in gloria dici solent, separatim certæ scholæ sunt de exilio, de interitu patriæ, de seruitute, de debilitate, de cæcitate, & de omni casu: in quo nomen poni solet calamitatis. hæc Græci in singulas scholæ, & in singulos libros dispartierunt. *opus enim quatuor*: 3 quamquam plenæ disputationes delectationis sunt, & tamen, ut medici, toto corpore curando, minima octavi parti, si condoluit, medentur: sic philosophia, cum universam ægritudinem sustulit, tamen, si quis error aliunde exstitit, si paupertas in modum, si ignominia pupugit, si quid tenebratum obsudit exilium, aut eorum, quæ modo dixi, si quid exstitit: & si singularum rerum sunt propria consolationes: de quibus audies tu quidem, cum voles: sed ad eundem fontem revertendum est. *ægritudinem omnem procul abesse à sapiente*, quod inanis sit, quod frustra suscipiatur, quod non natura exortiaur, sed iudicio, sed opinione, sed quadam invitatione ad dolendum, cum id decreverimus ita fieri oportere. hoc detractio, quod totum

est voluntarium, ægritudo erit sublata illa mœrens: morlus tamen, & contractu nunc quædam animi relinquentur hanc dicant sanè naturalem, dum ægritudinis nomen ablit, grave, tætrum, fæditum: quod cum sapientia esse, atque, ut ita dicam, habitare nullo modo possit. Atqui sitpes sunt ægritudinis, quàm multa, quàm amara! 4 quæ, ipso trunco everso, omnes eligendæ sunt, & si necesse erit, singulis disputationibus, superest enim nobis hoc, cuiusmodi est otium. Sed ratio una omnium est ægritudinum, plura nomina, nam & invidere, ægritudinis est, & amulari, & obtriscere, & misereri, angere, lugere, necerere, ærumna effici, lamentari, sollicitari, dolere, in molesta esse amictari, desperare. hæc omnia definiunt Stoicis: eaque verba, quæ dixi, singularum rerum sunt, non, ut videntur, easdem res significant, sed aliquid differunt: quod alio loco fortasse tractabimus hæc sunt illæ fibræ stirpium, quas in iudicio dixi, persequendæ, & omnes eligendæ, ne ulla unquam possit existere magnum opus, & difficile, quis negat? *quid autem peralarum, non idem viduum?* sed tamen id effecturam philosophia proficitur, nos modò curationem ejus recipiamus. Verum quidem hæc hæc, cetera, quotiescumque voletis, & hoc loco, & aliis, parata vobis erunt.

1. Separatim certæ scholæ sunt. Ejecti illud autem, Palli quinque ac Fabr. jubentibus.

2. In quo nomen ponit solet calamitatis. Pal. quart. dicit, quæ impert.

3. Quamquam plenæ disputationes delectationis sunt. Melo: certissima Turnebi emendatio ne cum Lambino paræ: sive alius flare, quæm dubius aliorum concretionibus & ratiocinationibus *συνολογία* vulgò editur: 2 quamquam plenæ disputationes sunt, delectationis: unde P. Manue quamquam plenæ disputationes sunt, delectationis. Palæ: quart. plenæ disputationes delectationis sunt. Variæ. in solentur ab omni bus diverter: quamquam plenæ disputationes, delectationis summa: tantum, quæ utinam

lectio pluribus se tueretur testibus.

4. Quæ ipsa trunco everso, omnes eligenda sunt. Quid debitemus de hac scripturâ, cum illam vind. cent. & resh. beant opprim. duo Palli, cert. quart. Pith. Fabr. nec ablatar. quæ in quo, *ibidem* neque Variæ. in quo eligenda, vulgò *elid. ada.* plura d. x. in Crepondis quod quod pag. lo possit ter. Pal. pætherioses quoque legant: hæc sunt illæ fibræ stirpium, quas in iudicio dixi persequenda, & omnes eligenda. sic Fabr. Pith. dicitur hæc, non hæc, habent. Pall. secund. cert. quart. nam quint. h. e. Variæ. unde conject. hæc. Addit denique Gullelmus, *el. ger. stirpes, est veritate*, nam leges *stirpes*, unde legimus, quod vellantur.

M. TULLII CICERONIS

TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM,

A D

M. B R V T V M.

-LIBER QVARTVS.

DE RELIQUIS ANIMI PERTVRBATIONIBVS.

UM multis locis nostrorum hominum ingenia, virtutesque Brute, soleo mirari, tum maxime his in studiis, quæ, serò admodum expetita, in hanc civitatem à Græcia transfulerunt. nam cum à primo urbis ortu, regis institutus, partim etiam legibus, auspiciis, caremoniarum comitiis, provocaciones, patrum consilium, equitum, pediturumque descriptio, tota res militaris, divinitus esset constituta; tum progressio admirabilis, incredibilisque cursus ad omnium excellentiam factus est, dominata regio rep. liberata. nec verò hic locus est, ut de moribus, institutisque majorum, & disciplina, ac temperatione civitatis loquamur, aliis hæc locis satis accurate à nobis dicta sunt, maximeque in iis sex libris, 2. quos de rep. scripsimus. hoc autem loco

consideranti in hi studia doctrinæ, multa sanè occurrunt, 2. cur ea quoque arcessita aliunde, neque solum experita, sed etiam conservata, & culta videantur. erat enim illis pœnè in conspectu, præstanti sapientia, & nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus iisdem, quibus L. Brutus patriam liberavit, præclarus auctor nobilitatis. Pythagoræ autem doctrina eorum longe, lateque, fuerit, permanavisse mihi videtur in hanc civitatem: idque cum conjectura probabile est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur. quis enim est, qui putet, cum floret in Italia, Græcia potentissimi, & maximis urbibus, ea, quæ magna dicta est, in hisce primùm ipsius Pythagoræ, deinde postea Pythagoreorum tantum nomen esset, nostrorum hominum ad eorum doctissimas voces, auris clausas fuisse? quin etiam arbitror, propter Pythagoreorum ad-

1. Quid de Rep. scripsimus. Melius simplici verbo Victor. Pal. secund. cert. quart. quint. Fabr. Pith. Variæ. quàm vulgò *scripsimus*.

2. Cur ea quoque arcessita aliunde. Prozetimus hoc ex Lambini & Pal. cert. Pith. vet. cod. Variæ. auctoritate, vulgatarum edd. acc. *scripsimus*.